

Zgodovinski uvod

Zupnijska cerkev *Svete Marije Velike*, ki jo imenujemo tudi jezuitska zaradi njenega nastanka, je eden največjih verskih objektov in obenem najvažnejših spomenikov baročne dobe v Trstu.

Prva jezuita, Jože Mezler in Gregorij Salateo, sta prišla v Trst leta 1619, potem ko so ju izgnali iz kraljevine češke.

Zaradi cesarjeve podpore in naklonjenosti ljudstva so se jezuiti v Trstu tako hitro okrepili, da so lahko le nekaj let po prihodu svojih prvih predstavnikov začeli z gradnjo kolegija v neposredni bližini cerkve. V njem je dobila prostor šola s šestimi razredi, v kateri so poleg tedanjih običajnih humanističnih predmetov kmalu uvedli tudi matematiko in navtiko.

V tem času uveljavljenja jezuitov v mestu, ki je tedaj štelo le nekaj tisoč prebivalcev, je prišlo do odločitve, da se zgradi v čast Materi božji tako cerkev, ki bi zaradi svoje razsežnosti in arhitektonske lepote bila največji spomenik verskemu utripu mesta Trst. Temeljni kamen je bil položen 10. oktobra 1627. Gradnja je trajala več desetletij. Posvečenaje bila 11. oktobra 1682, ko dela še niso bila dokončana (manjkale so fasada, skulpturne dekoracije, nekateri oltarji so bili še začasni, kupola in streha pa leseni). Posvetil jo je škof Jakob Ferdinand Gorizzutti. Novembra istega letaja kupolo uničil požar, ki je nastal v bližnji stiskalnici olja.

Ko je bila leta 1773 Družba Jezusova ukinjena, je bila cerkev še vedno nedokončana (manjkali so fasada, dvojne oltarjeve, več kipov in notranjadedekoraacija).

Redki dokumenti, ki pričajo o gradnji cerkve, nam ne dopuščajo, da bi z gotovostjo ugotovili avtorja oz. avtorje projekta samega. Notranjost cerkve gre pripisati patru Jakobu Brianiju (1589-1649), jezuitu iz Modene, ki je v temeljni gradbeni listini omenjen kot praefectus fabricae, kar pomeni neke vrste vodja gradbenih del, morda pa je bil tudi projektant in arhitekt gradnje. Fasado, ki je bila zgrajena po letu 1690, pa pripisujejo patru Andreju Pozzu, jezuitu iz Trenta, slikarju, teoretiku perspektive in arhitektu.

Fasada

Monumentalna in veličastna fasada je v razkošnem baročnem slogu. Lizene, nadkaterimi se dvigajo jonski kapiteli, ki podpirajo izrazit, razgiban arhitrav, delijo fasado na tri dele. V podstrešnem delu se vijejo stebrički s krožnimi okenci. Vzgornjemdelukraljujetimpanon.

Po preureditvi staromestnega jedra in po gradnji linearnega, težkega in hladnega stopnišča pod cerkvijo leta 1956, je občutiti pomanjkanje vertikalnega razvoja gradnje kot take. Kljub temu lahko še danes občudujemo perspektivcen učinek fasade, če se postavimo v različne kote prostora pred cerkvijo in od spodaj gledamo stavbo. Le tako se nam vsaj delno odpre tisti pogled, kl ga je cerkvena stavba verjetno imela v šestnajstem stoletju, ko se je veličastno dvigala ob griču nad tesnimi mestnimi hišami.

Tloris

Notrahjost cerkve ima tloris latinskega križa: razdeljena je na tri ladje, locujeta jih dve vrsti stebrov, ki podpirata banjasti obok, povezan v harmonično celoto s stenami matronejev nad stranskimi ladjami. Sirina srednje ladje, velikost kupole, ozkost prečne ladje in pomanjkljivi razvoj stranskih ladij pa dajejo vtis, da ima cerkev eno samo ladjo, kar je ustrezalo tedanjim protireformacijskim liturgičnim smernicam (usmerjenost proti glavnemu oltarju, povezanost vernikov v molitvi, jasna ločitev med duhovščino in laiki).

Leva ladja

V prvem predelu se nahaja *Kapelica krstnega kamna (1)*, v kateri je *krstni kamen* iz večbarvnega marmorja beneške šole iz 18. in 19. stoletja in štiri kape križnega oboka s freskami, ki ponazarjajo osebe iz nove zaveze v tradiciji beneške slikarske šole iz 19. stoletja.

V drugem predelu so *Oltar angela varuha (2)*, zgrajen okoli leta 1715 verjetno v stilu avstrijskega poznega baroka, s stebri iz pisanega marmorja in razgibanim zaključkom z

grbom tržaške plemiske družine de Calò, dvoje kipov svetnikov morda beneške šole in oltarska podoba *Angela in Tobije* beneškega avtorja v manierističnem stilu Palme Mlajšega. V niši ob oltarju je bil zgrajen v novejšem času oltar *Lurške Matere božje (3)*.

Prečna ladja

Na levem delu prečne ladje vidimo oltar, posve-

čen *sv. Ignaciju Loyolskemu (4)*, ki ga je leta 1689 dala postaviti plemiška družina Conti. Krasijo ga podstavek iz pisanega marmorja, bogato delana oltarna miza, dvojni stebri z nizkim zatrepom, med njimi dvoje kipov *Angelov* v beneškem slilu 17. in 18. stoletja, vrhnji del pa je obogaten z mnogirni kipi ter z angelom pod obokom. Oltarska podoba predstavlja *Kristusovo prikazanje sv. Ignaciju* in jo pripisujejo šoli Giovannija Barbierija, imenovanega Guercino (1591-1666), ali pa šoli Francesca Maffei (1600-1660) iz Vicenze, ali pa tudi anonimnemu slikarju z emilijskega področja v drugi polovici 18. stoletja.

Marmomata *priznica (5)* je bila zgrajena v letu 1742, njen vbočeni in izbočeni okvir podpira storžasti okras. Na lesenem, krivuljastem, mnogokotnem baldahinu je šest volut, ki podpirajo kip *Angela* z monogramom *IHS* v žarnem vencu. Osmerokotna poloblata *kupola (6)*, zgrajena sele v letih 1816-1817 (Giovanni Righetti je spremenil prvotni načrt), ki se nahaja v stičišču osrednje

in prečne ladje, se zaključuje v obliki lanterne in z rozetno dekoracijo na osmerokotnem kasetastem stropu. Na štirih pendentivih obokov so s terapera tehniko narisani *Štirje Evangelisti*, delo slikarja Giuseppija Bernardina Bisona iz Palmanove (1762-1844). Na koncu desne strani prečne ladje je postavljen oltar, ki je posvečen *sv. Frančišku Saveriju (7)*. Oltarje je dala med letoma

1665 in 1670 zgraditi grofica Beatrice Dornberg v spomin na moža Nicolaja Petazzija. Oltar je podoben oltarju *sv. Ignacija Loyolskega*: ima dvojne stebre z dvignjenim zatrepom in širšim vrhom v ozadju, oltarna miza je iz črnega in rdečega marmorja, zaključujejo pa ga obelisk in grbi, ki obkrožajo Kristusov monogram. Na obeh straneh oltarja sta postavljeni dve spominski plošči iz črnega marmorja in z zlato izklesanimi imeni darovalcev. Oltarska podoba prikazuje *Slavo sv. Frančiška Saverija* in jo pripisujejo enemu izmed učencev Luke Giordana (1632-1705) oziroma nekerau slikarju beneške šole iz konca 16. stoletja ali celo idejnemu načrtu samega Francesca Maffei (1600-1660). Na oltarni mizi je relikviarij iz pozlačenega lesa (18. stoletje), ki ohranja posmrtno ostanke blaženega francišanskega patra *Monalda iz Kopra*, umrlega v letu 1278. V Trst so jih prinesli iz cerkve *sv. Ane* v Kopru. Pred oltarjem je kripta, pokrita z veliko ploščo iz črnega marmorja.

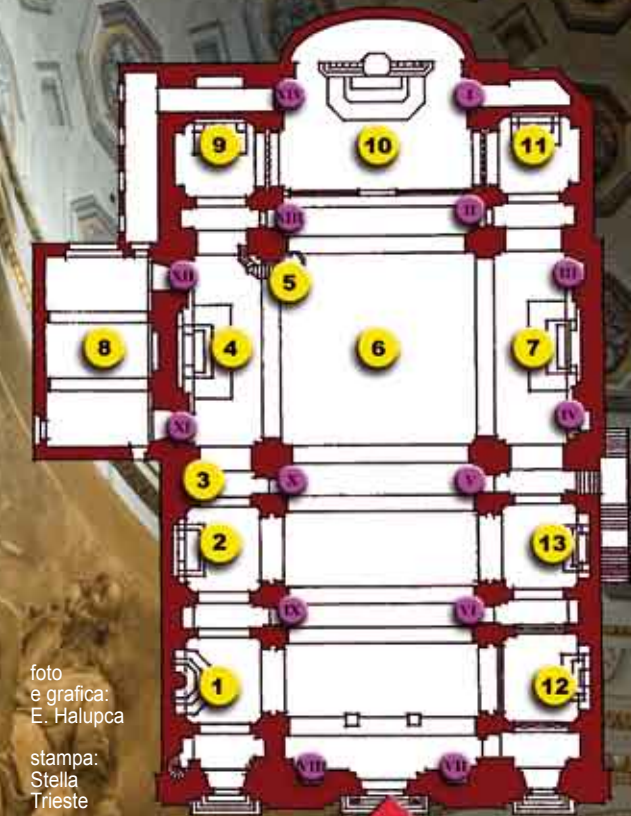

foto
e grafica:
E. Halupca

stampa:
Stella
Trieste

altare o punto
d'interesse   ingresso   stazione
della "Via Crucis"

ORARI SS. MESSE a S.Maria Maggiore

DOMENICA e FESTIVI:
ore 9.00 - 10.30 - 12.00

SABATO:
ore 8 (per la Confraternita
della Madonna della Salute)
ore 18.00

FERIALE: ore 18.00

al martedì:
**Adorazione
del SS. Sacramento**
dalle 17.00 alle 17.45
e dalle 20.00 alle 21.00
ogni giorno:
recita comunitaria
del **Vespro** alle ore 17.30

UFFICIO PARROCCHIALE
via del Collegio 6, 34121 Trieste
tel. 040/632920, fax 040/3479448

Sveta Marija Velika

v Trstu

Marija Zdravja

Dve ljudski pobožnosti dajeta *Sv. Mariji Veliki* poseben pečat in sta simbol verskega prepričanja Tržčanov.

Praznik *Marije Zdravja*, ki pade na 21. november, je povezan s hudo kugo, ki je razsajala v Trstu in Benetkah leta 1849. Takratne zdravstvene oblasti so zaman skušale vsaj omejiti strašno širjenje kuge, ki je zahtevala na stotine žrtev. V tej tragični stiski so se verniki zatekli k Devici, ki jim je v nesreči pomagala: kuga je prenehala prve dni novembra istega leta. 21. novembra 1849 so se med svečano pontifikalno mašo, ki jo je daroval škof Bartolomej Legat in ki ji je sledila mogočna procesija, verniki slovesno zahvalili Materi božji. Ta zahvalni obred se od tedaj dalje obnavlja vsako leto prav na dan 21. novembra.

Ljubezen tržaških vernikov do Marije izpričuje tudi *Družba Marije Zdravja*, ki je bila ustanovljena leta 1827 in ima svoj sedež v cerkvi Sv. Marije Velike ter je še danes zelo številna in aktivna.

rdečega marmorja, podstavek mize in podstavek, ki podpira dva stebrička, nad katerima se dvigajo okvir, polkrožna niša in v sredini kip *Blažene Device* z detetom iz kararskega marmorja, ki je delo pordenonskega kiparja Pietra Bearzija.

V drugem predelu desne iadje se dviga oltar, ki je posvečen tržaškim svetim mučencem in je dar tržaške plemiške družine Argento. Zgrajen je bil med letoma 1697 in 1719. Vsebuje oltarno mizo z reliefnim okvirom, stebre, ki podpirajo zatrep s kipi *Angelov*, plemiški grb družine Argento in kipa *sv. Antona* in *sv. Jožefa z otrokom*, delo krajevnega kiparja, ki se je zgledoval po beneških umetnikih. Oltarska podoba *Slave tržaških svetih* rnučencev (svetega Justa, Sergija, Socerba, Lazarja, Apollinarija, Evfemije, Tekle in Justine) je najbrž delo krajevnega umetnika, ki je bil pod vplivom beneškega manierizma iz šestnajstega stoletja ali pa izdelovalcev madon iz Rialta in beneškega slikarja Andreja Celestija (1637-1712).

Križev pot

Na stenah stranskih ladij lahko občudujemo *Križev pot (I-XIV)*, ki ga je leta 1888 izdelal tržaški slikar Carlo Wostry (1865-1943). Delo ima precejšnjo umetniško vrednost, nastalo je pod vplivom bolonjske šole iz šestnajstega stoletja in delno beneške tradicije in ga imajo zanj največjedelo omenjenega umetnika.

Oltar bogatijo štirje klpi *Jezuitskih Svetnikov* in dva *Angela v molitvi* in je verjetnodelobeneškekiparskešolemed 17. in 18. stoletjem, ki se je zgledovala po umetniški šoli Bonazzov.

Apsida ima krožno obliko in nadomešča prejšnjo štirikotno, ki jo je s freskami poslikal jezuit Antonio Werles leta 1753. Sedanja vsebuje tempera fresko iz leta 1840 s *Povzdigovanjem Brezmadežne*, delo Sebastiana Santija (1789-1866) iz Murana. Delo je nastalo pod vplivom novoklasičnega purizma, ki je bil razširjen na beneškem področju, in ponuja izredno lep svetlobni učinek, ki se razliva po celotnem cerkvenem prostoru.

Kapela na desni strani oltarja je posvečena *Mariji Zdravja (11)*. Oltar, ki je dar škofa Janeza Frančiška Miillerja (1693) vsebuje sarkofag, gladke in spkalaste stebre iz črnega marmorja, prekinjeno ogredje, kipe angelov in grb škofa Miillerja na vrhu. Slika *Devica*, dar leta 1841 Domenica Rossettija, je precejšnje umetniške vrednosti in jo pripisujemo Giovanniju Battisti Salviju (1605-1685) iz Ankone, imenovanemu Sassoferrato, ali pa njegovi šoli.

Desna ladja

V prvem predelu desne ladje vidimo oltar *Milostne Matere božje (12)*, ki gaje dal zgrdditi leta 1853 baron Pasquale Revoltella v spomln materi Domenikl, po nacrtu tržaškega inženitja Giuseppeja Sforzija (1800-1883). Posvetil ga je Škof Bartolomej Legat. Je iz sivega marmorja, ima okvirje oltarne mlze iz

Zakristija

V prostorni *zakristiji (8)*, ki jo osvetljujejo štiri polkrožna okna, se nahajajo tri dragocene orehove omare, ki barvno lepo učinkujejo zaradi intarzij na različnem lesu. Omare so delo beneško-furlanske šole z avstrijskim vplivom iz obdobja 1725-1726. Osrednja omara je sestavljena iz treh delov: v spodnjem delu je okrasena z geometrijskimi intarzijami. v osrednjem z doprsnimi kipi jezuitskih

svetnikov, v vrhnjem delu so stilizirane vaze, na treh osrednjih vratnicah pa je med *sv. Janezom* in *Žalostno Devico Križanje*.

Prezbiterij

Na levi strani glavnega oltarja je kapela, posvečena *Križanemu (9)*. Oltar iz pisanega marmorja, z gladkimi in spiralastimi stebri iz črnega marmorja, prekinjenim ogredjem in grbom škofa Giovannija Francesca Miillerja na vrhu, je bil zgrajen med letoma 1692 in 1720.

V sredini oltarja je niša s slonokoščnim križem. Ta je zamenjal original (darilo škofa Mullerja), ki sogaukradli in 1983.

Glavni oltar (10) je posvečen *Marijinemu Brezmadežnemu spočetju* in so ga gradili od leta 1672 do let 1715-1717. Leta 1838 so ga postavili pod veliki obok. Vsebuje sarkofag v rumenem marmorju, oltarno mizo iz pisanega marmorja, tabernakelj s spiralastimi volutami, nad katerim je ciborij, ki ga obkroža miniatura kupola s kipcem *Vstalega Kristusa*.

